

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Adres redactie: ds H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

OEKUMENE

(9) SLOT

Bij de omschrijving van ons standpunt ten aanzien van het indrukwekkend verschijnsel van de moderne oecumenische beweging en de Wereldraad met zijn wereldomvattende invloeden en activiteiten eindigden wij de vorige keer bij de „regel der geloofs” en de waarheidsvraag.

Daar zit de diepste nood van de oekumene op vast.

Het is opmerkelijk dat dit de laatste tijd weer erkenning vindt in de kringen van invloedrijke figuren in de oekumene.

De Bijbel

Als wij zeggen (en dat zeggen nog verschillende protestantse kerken in de wereld) dat wij vasthouden aan de autoriteit van de bijbel als enige gezaghebbende instantie voor ons geloven en leven, omdat de bijbel het onfeilbare, profetische woord van God is, dan staan wij op dit fundamentele punt dat alles beheerst, afwijzend tegenover een oecumenische beweging die dult dat dit geloven ondergraven wordt.

Zoals gezegd, in de laatste tijd vindt dit weer erkenning. In een artikel in Trouw van vrijdag 28 mei schreef prof. dr H. Berkhof dat we allen op een hellend vlak zijn geraakt wat betreft dit punt van de erkenning van het absolute gezag van het geschreven Woord Gods. Wij proberen ons op dit hellend vlak schrap te zetten door te spreken van „organische inspiratie” — bij de gereformeerden in de twintiger jaren —, door te spreken over „Gods Woord in de bijbel” — bij de Ethische richting in de Herv. kerk in diezelfde tijd, door te spreken over het blijvende tegenover het tijdgebundene, de bedoeling of de „kerugmatische strekking”, die van haar inkleding moet worden ontdaan, enz. Hij noemt dit allemaal „achterhoedegevechten, waarbij wij in de verdediging zijn gedrongen”. „Elke uitspraak in dit kader moet een zwak compromis lijken, dat van rechts en van links met argwaan wordt beschouwd, en dat straks weer moet worden prijsgegeven terwille van verdere frontverkorting.”

Dit punt is in de afdeling „geloof en kerkorde van de Wereldraad van Kerken” in de laatste tijd centraal komen te staan. Samen met r.k. theologen is er hard op gestudeerd. Op de conferentie die in de maand augustus in Leuven gehouden, zal een eerste rapport over dit vraagstuk van de autoriteit van het geschreven Woord Gods worden gepresenteerd.

Prof. Berkhof schrijft ook dat wij „vanuit ons huidige levensgevoel” dat „zegt” dat aan een boek van 2000 à 3000 jaren geleden geen absolute waarde kan worden toegekend, „de Schrift samen opnieuw moeten gaan lezen, juist als een boek van mensen, zonder vooropgezette inspiratieleer, in het vertrouwen dat, als God hier op heel bijzondere wijze tot

ons spreekt, ons dat juist langs de weg van dat „menselijk” lezen wel openbaar zal worden”.

Inspiratie-leer

Het komt mij voor dat de reformatoren en de reformatische confessies bepaaldelijk niet van een voorop gezette „inspiratie-leer” uitgingen bij het biddend onderzoek van de Schrift, maar dat de pogingen een „inspiratieleer” te ontwerpen achteraf door theologen zijn gedaan, wellicht soms met de bedoeling om het horen en geloven van het Woord Gods op de een of andere wijze rationeel doorzichtig te maken. Dat laatste zal wel nimmer gelukken. Onze houding tegenover de Schrift moet van deze pogingen niet afhankelijk worden verklaard. De houding van de reformatische confessies tegenover de Schrift die tegenwoordig door velen als verouderd wordt beschouwd en gemakkelijk ten onrechte als biblicisme of soms ook als fundamentalisme wordt gediskwalificeerd, is de enige houding die ons past. Wij geloven en belijden dat dit Woord Gods niet is gezonden noch voortgebracht door de wil van een mens, maar de heilige mensen Gods, door de heilige Geest gedreven zijnde, hebben dit gesproken. Door een bijzondere zorg die God voor ons en onze zaligheid draagt, heeft Hij zijn knechten, de profeten en apostelen geboden, zijn geopenbaard woord op schrift te stellen.¹⁾

Wedergeboorte

We houden ook vast aan de noodzakelijkheid van de wedergeboorte door het geloof in de Here Jezus Christus, waardoor we een worden met Christus, in Hem worden „ingelijfd”.

Dit is ook een van de punten die in de oecumenische theologie worden verdoezeld. We houden vast aan het bevel van Christus dat het evangelie gepredikt moet worden aan alle mensen met bevel van geloof en bekering of het nu heidenen, of Grieks-Orthodoxen, protestanten, Kopten of Russische-Orthodoxen zijn, wij moeten hen Jezus Christus prediken als de enige Naam die onder de hemel gegeven is waardoor wij kunnen behouden worden. En dan niet alleen van chaos en verwarring in de wereld, maar van het oordeel Gods dat over de zonde en de zondaars gaat wanneer zij zich niet bekeren.

De Christus der Schriften

Wij hebben te maken met een aangrijpende werkelijkheid, waarin mens en wereld delen, en die, volgens de openbaring van de heilige Schrift, tengevolge van de afval van Adam in het paradijs ligt onder het oordeel Gods. Mens en wereld zijn door de zonde overweldigd. Deze macht wroet en woelt in de diepste roerselen van ons menselijk bestaan, van onze zelfkennis en van onze omgang met onszelf, met onze medemens en met de werkelijkheid waarin wij door God als schepselen geplaatst zijn.

Deze macht snijdt de banden die ons aan

God verbinden af zodat wij in liefdeloosheid, in opstandige haat, in onverschillige negatie, in zelfliefde door de vlucht in een menselijkheid-zonder-God, in het afwezig zijn van het luisteren naar God, bestaan en bestaan willen. Ik ellendig mens, wie zal mij verlossen? ²⁾ Rom. 7 : 24.

Bij het licht van de heilige Schrift is het uitgesloten, dat wij ook maar iets van Jezus Christus verstaan, en ook maar enige plaats voor Hem inruimen in ons bestaan en in ons denken, in onze activiteiten en onze idealen, wanneer wij de zonde niet als zonde kennen en als zonde haten; en wanneer wij ons niet door het Woord Gods laten zeggen, dat op de bodem aller vragen der wereld zonde-schuld ligt. Hier is niet maar een cultuurprobleem aan de orde, of een politiek of sociaal vraagstuk of een zaak van goede rassenverhoudingen. Hier is niet maar aan de orde dat wij het goede antwoord vinden op de diepste levensvragen. De mens is zondaar.³⁾ Oorspronkelijk goed gemaakt door zijn Schepper, heeft hij in Adam het verbond dat God met hem gemaakt had, verbroken. Hij is een verbondsbreker en als zodanig onderworpen aan de toorn Gods.

Het is niet zo dat wij christenen Christus in het kader van de verlossing uit de zonde en de verwoestende macht van de zonde ergens plaatsen om de wereld in haar structuren te vernieuwen en van chaos en ondergang te redden. Wanneer wij Christus zien optreden dan doen wij niet anders dan HEM te laten staan in het licht waarin de Schriften en waarin Hij zichzelf plaatste. Hij heeft van zichzelf en de wereld getuigd: „De wereld heeft Mij gehaat, omdat Ik van haar getuig dat haar werken boos zijn”, Joh. 7 : 7. Christus wist dat Hij in deze wereld een barricade te verwijderen had, die niet anders dan de barricade van de zonde was, de barricade van de haat, van de vijandschap, van verbondsbrekers tegen God. Daarvoor is Hij gekomen. En Hij heeft dat gedaan en gaat daarmee door. HEM is alle macht gegeven. Er is er Een die de schepping tot haar voltooiing brengt. Het zijn niet de christenen die dat doen. Dit laatste te denken is inhaerent aan het humanisme, ook als dat zich zoals in de r.k. kerk en in vele kringen van de oekumene verbonden heeft met sommige bijbelse gedachten.

De schepping is die zij is en zij zal tot haar voleinding komen, tot de openbaring van de heerlijkheid van de kinderen Gods, onafhankelijk van wat de mensen doen of nalaten. Over haar is de beslissing gevallen op Golgotha Het doen van de mensen, hun cultuur en arbeid brengen daarin geen enkele wijziging.⁴⁾

In de Schrift wordt Christus' lijden en sterven getekend als een volbracht werk, dat in de geschiedenis van mens en wereld staat als een onomstotelijk feit. Het heilsfeit van Golgotha en Pason.

Vervolg op pagina 138 - 1ste kolom

J. Meester - Amsterdam

KERKELIJK *Leven*

De kerk, een lichaam, dat van Christus is

Over de kerk is ontzettend veel geschreven en nagedacht. Temidden van de vele „visies” op de kerk, blijven de publicaties, welke prof. dr K. Schilder over dit onderwerp het licht heeft doen zien, het meest boeiend en (naar mijn overtuiging) ook het meest in overeenstemming met onze belijdenisgeschriften. In „De Reformatie” van 4 juni 1949 schreef prof. Schilder onderstaand artikel. Wat hij daarin schrijft, is ook voor vandaag nog tenvolle actueel. Wij nemen het in zijn geheel over:

Weer is het Pinksterfeest, en wie Pinkster zegt, die zegt: kerk.

Onze gedachten bewegen zich om de kerk. Temeer, nu er over de kerk, over haar eenheid, haar wezen en waarde en waardigheid, weer allerlei twistvragen worden opgeworpen. En vooral, nu de kerk zich ziet verguisen. Ze wordt de martelares, niet van buiten af nog, maar van binnen uit. Want van binnen uit komen de stemmen, die zeggen: de kerk, dat is een **mystiek** lichaam van Christus. Mystiek, met dat woord kunt ge nu al verder alle kanten mee uit. Haar wezen is mystiek, het ligt in het onzichtbare (alsof een „wezen”, **zélfs** van „iets zichtbaars” of zelfs van „de zichtbaarheid”, ooit anders dan in het onzichtbare „liggen” zou). En, van deze stelling tót de andere is de afstand dan zeer kort; de volgende stelling luidt: ge moet de kerk niet in haar **institutaire** vorm waarde-

Vervolg van pagina 137

Oekumene

Om al deze redenen is er geen Christus-prediking, geen heilsprediking, geen evangelie-prediking mogelijk zonder schriftprediking. Slechts die hun verwachting hebben laten vormen door de Schrift en in Christus, de aan de vaders Belofde begroeten, zijn in staat Hem en zijn werk te leren kennen zoals Hij daarin is namelijk als Degene, in Wien al Gods beloften (en onze door Gods beloften gewekte verwachtingen), „ja” zijn en die Hem met hun „amen” ontvangen als de lang verwachte, naar Wiens dag reeds Abraham in een ver verleden heeft uitgezien.

¹⁾ We zullen met ons rationele discursieve denken niet uitkomen boven hetgeen met betrekking tot deze zaak in de artikelen 3 en 5 van de Nederlandse geloofsbelijdenis staat uitgedrukt als een **belijden**.

²⁾ Prof. dr S. U. Zuidema in „De Christus der Schriften en de oecumenische theologie”, lezing gehouden op 14 aug. 1962 voor the 5th Plenary Congress of the Intern. Council of Chr. Churches, Concertgebouw, Amsterdam.

³⁾ Zuidema idem.

⁴⁾ Prof. dr J. P. A. Mekkes, Gods Woord en de wetenschapsbeoefening, in „Lucerna”, 6e Jg., no. 1, okt. 1965, blz. 10.

ren, want dat **instituut**, nu ja, dát is toch maar **maak-werk**, en mensen-werk, en het hangt altijd maar weer met duizend ruzies samen. Neen, ge moet naar de kerk als **organisme** terug. Dáár ziet ge geen vaste grenzen. Daar hebt ge geen uitwendige vormen. Daar is het „mystieke” leven. Het geestelijke leven. Dáár klopt de liefde tot de Heiland, en daar is de blijde zekerheid van het geloof. Grenzen vervloeien daar; de twisten houden op. En straks zal wel blijken, dat God, die ruim is in barmhartigheid, al die vrome en vreedzame en liefhebbende naturen tot zich neemt in heerlijkheid. **Dan** is de Kerk compleet: een schoon organisch gegroeid geheel! Ergo: het instituut is niet veel waard, maar het organisme alles. Het instituut is maar voorlopig, doch het organisme blijft. De instituten drijven de boel uit elkaar; het organisme overwint dat sectarisch drijven en laat het bloed der gemeenschap kruipen waar het niet gaan kan.

☆☆☆

Men heeft ook allerlei bijbelse argumenten bij de hand om dit standpunt te verdedigen. Men zegt: als de bijbel nu zijn „**móóiste**” namen gebruikt voor de levende gemeente, of de ideale kerk, dan gebruikt hij beelden van **organisch** leven. **Niét** van **institutaair** getimmerte.

„**Organisme**” is datgene, wat „**vanzelf**”, althans **van binnen uit** (onder bepaalde voorwaarden) **groeit**.

„**Instituut**” daarentegen is datgene wat **van buiten af in-elkaar-gezet** is.

Een bloem, boom, dieren- of mensenlichaam, dat ontwikkelt zich organisch: het zaad ontwikkelt zich tot plant, of boom, of lichaam. Maar een tafel, een kist, een huis wordt **in-elkaar-gezet**; door een hand van buiten af; stuk voor stuk, deel voor deel, en zo wordt alles ge-ordend.

Welnu, als de bijbel de kerk op de heerlijkste wijze wil tekenen, zo zegt men, **dán** gebruikt hij het beeld van een **lichaam**, nog wel het lichaam van Christus. Of van de **bruid**, nog wel de bruid van Christus. Of van een **kudde**, nog wel de kudde van Christus. Of van een **wijnstok**-met-ranken; de wijnstok nog wel van Christus. Ziet ge wel, zo zegt men dan: daar is het organische, en niet het institutaire! Pas nu — zo hoort ge u vermanen — pas nu deze wijsheid maar gauw toe op de kerk, en ge zijt meteen genezen van het lofzangen-zingen-op-de-kerk-als-instituut. Zing liever een litanie ter ere van de kerk-als-organisme. Maak de kerk-vórm rustig ridicuul door de leer der **pluriformiteit**, der **veel-vormigheid**; want hoe meer vormen er zijn, hoe minder betekenis één vorm overhoudt. Spreekt van „**vormen**” in het **meervoud**; maar van **Organisme** in het **enkelvoud**. Dan komt er meteen wel een hoofdletter voor de dag bij zo’n hoofdartikel. **Lichaam, bruid, kudde, wijnstok**. Organismen!

☆☆☆

Maar steunt de bijbel deze beeldspraak-speculanten?

In genen dele.

En ons volk moet dat weten; want het is goedkoop, te lopen venten met enkele dithyramben ter ere van de pluriformiteit; doch het is moeilijker, erover te spreken **met de confessie vóór zich**.

Om te beginnen: als de kerk de vergadering der ware christ gelovigen is, **waar komt**

dat geloof dan vandaan? Groeit dat soms „organisch” op uit de inventaris van de natuurlijke mens? Is dat soms een plantje, dat organisch opwast uit de zielehof? Ik dacht, dat dat „remonstrants” was, en wat daar verder volgt. Maar als we het er dan over eens zijn, dat het geloof wordt **gewerkt door de verkondiging van het Woord**, en dat dat heus niet een de mens van nature eigen of ingeschapen inwendig Woord is, doch het van **buiten af en van boven af met gezag**, en door aangestelde en op ons afgestuurde gezanten van een Hemel-stad **gepredikt** Woord, dan krijgen we al dadelijk te maken met **ambt**, en **zendingsdienst**, en met een **staatsbevel** van de Grote Koning; kortom, met „**instituut**”. En die Koning strooit dan het zaad-der-wedergeboorte, dat is het Woord, en door dat zaad komen er plantingen van geloof, en hoop, en liefde. En **als ze er eenmaal zijn**, **dán „trekt”** natuurlijk „organisch” hetgeen leeft naar hetgeen dat daarnaast óók leeft. Maar dat **organische komt er eerst in en door en na en uit een instituut**. Dat geldt al van geloof. Hoeveel te meer geldt het dan van een **vergadering** van gelovigen. Die wordt ge-in-sti-tueerd onder „oplegging der handen”. En dan die beeldspraak van een „**lichaam**”? Het lichaam van Christus? Is dat niet een duidelijk bewijs, dat de bijbel denkt aan **organische** wasdom? Er is een hoofd, en er zijn leden. En nu gaat de beeldspraak van een leien dakje verder. Het hoofd (de hersenen) geeft via de zenuwen bevelen aan de leden. Dan bewegen ze zich. Of houden zich stil. Het bloed trekt (maar nu — bij dat bloed — niet meer al te streng aan dat „hoofd” denken, want nu moet ge ineens naar het „hart” toe, zegt de dokter, maar die is alleen welkom, als het ons te pas komt) het bloed trekt naar de lichaamsdelen toe. Enzovoort.

Niemand zal ontkennen, dat de bijbel ook wel van dergelijke beelden zich bedient. Geen wonder: er is ook **één Geest, die in Hem als het Hoofd, en in ons als zijn ledematen woont**. MAAR DAT IS DAN OOK ZO, ALS DIE GEEST ER EENMAAL IS. Maar wat is die Geest? Volgens de Vaders, en de Schrift, is Hij het, die met de Schrift, de wet, de belofte, het ambt, de zending, de evangelisatie, de kerkenordening, werkt en REGEERT. Wie zegt, dat „**regeren**” hier alleen maar „**organisch**” bedoeld is? De kerk, die een VERGADERING van gelovigen is, met **diensten**, en **ambten**, en **regeringen**, moet die nu **altijd** onder dat beeld van hoofd-leden-bloed-zenuwen-gewrichten-pezen bezien worden? We geloven het niet. „**Hoofd**” en „**hart**” zijn alvast twee; en **als** we de dokter met zijn geleerdheid-inzake-hoofd-en-hersenen eenmaal hartelijk bedanken, als hij ons aan verrijning van de beeldspraak helpt nu, dan staat het niet aardig, hem ineens naar huis te sturen, als hij over dat „**hart**” begint. Dan heb ik liever nog te doen met die soms nog al secure lieveling der roomsen: Thomas Aquinas. Die is zo voorzichtig, er aan te herinneren, dat men dan beter het zó kan zeggen: **Christus** het „**hoofd**” der kerk, en de **Heilige Geest** het „**hart**” (Summa Theologiae, III p. 8, art. 1, ad 3). Ik zou het liever niet aanbevelen, want we kunnen dan de beeldspraak in het oneindige doorvoeren. Maar ik wou er wel een **waarschuwing** aan ontlennen, om niet te menen, dat het woord „**hoofd**” **per se móet** ontleend zijn aan de „organische” geleidingen van een lichaam-onder-een-hoofd. Het komt in de beeldspraak van het hoofd op het REGEREN aan. En een **regering**, die kan van buiten af geschieden; een „**hoofd**”, zo zeggen de literaire getuigen van alle kanten, kan dan ook zowel **van buiten af regeren**, buiten „het lichaam”, als ook **van binnen uit**. Het hoofd van de staat regeerde in bezettingstijd vanuit Londen, van buiten de plaats waar het gros van het „lichaam” was; thans is het in Soestdijk. De Christus, onze Koning, regeert ons thans van de hemel uit. Eens zal dat anders zijn; als Hij met ons verenigd wezen zal. Een hoofd, dat aan een lichaam vast zit (maar weet u een „grens”? die is niet aan te geven) dat kan niet zonder lichaam zijn; is het ervan afgeslagen, dan is het lichaam geen lichaam, maar een lijk. Maar als we van Christus lezen, dat Hij geen Koning zonder onderdanen, en geen veldheer zonder leger wezen kan, dan hebben we een andere beeldengalerij dan die van hoofd-met-hersenen, hals, romp, etc. Als ik zeg: het hoofd is in de

hemel, het lichaam op aarde, nu dan is dat wel een onjuiste beeldspraak, reeds dogmatisch; omdat de kerk (het lichaam) óók in de hemel is, voor een deel. Maar goed, we denken dan zo iets als: een lang lichaam: het bovenste stuk (hoofd) in de wolken, het onderste (voeten en wat daarboven ligt) in de wolken; **bóven** de wolken het hoofd, daaronder de leden. Vreemde beeldspraak, vooral wanneer ge denkt aan de overgangen tussen hoofd en hals bijvoorbeeld. Maar het kan heel goed gebeuren, dat het leger op het slagveld, en het hoofd, de generaal, in zijn paleis zit. En ik wou **ook wel eens dié kant uit** met de beeldspraak.

Ja, maar Efeze 4:16 dan?

Wij antwoorden: als ge maar eens terugdenkt aan wat we onlangs hier bespraken, dan komt ge voor allerlei mogelijkheden, óók voor de uitlegging, de aandacht vragen bij zelf. We hebben immers enkele weken geleden erop gewezen, dat in de tijd, toen Paulus schreef, het woord „lichaam” ook in officiële taal gebruikt werd voor een staat, een instituut, een burgerlijke gemeente, een rijk, een mensengemeenschap, die door wetten en politie bijeen gehouden werd. Er moest **eenheid** zijn, anders kon zo'n collectie geen „lichaam” heten. Maar **waar die eenheid vandaán kwam**, dat was een andere vraag. Als er een Keizer is, of een ander Sterk Gezag, dat met wetten, met Woord, met Edicten, met Stipulaties, de staat regeert, of met reglementen de stad, de burgerlijke gemeente, dan is daar een koinon, een staat, een republiek, een „res publica”, een **gemenebest**, een rijk, dat „lichaam” heten mag en moet.

Dan is dat in zijn ontstaan niet een organisme, maar een instituut.

Kuyper heeft eens gezegd: een **koning** (basileus) is organisch hoofd van een organisch gegroeide volksgemeenschap; maar een **keizer** is een usurpator, die van boven af en van buiten af met geweld een rijk in-elkaar-zet, provincie voor provincie. We geloven er niet veel van. Althans niet als de bijbel door ons gelezen en verstaan moet worden. Want basileus, dat was een titel ook voor de keizer van Rome: geweldenaar en veroveraar. En onze God heet Basileus van anderen, die ook basileus heten. En Hij heet ook Despoot.

Neem nu eens even aan, dat Paulus in Efeze 4:16 het woord „lichaam” zó bedoeld heeft, niet als zo'n dieren- of menselijk, dat uit een kiem, een ei, een foetus gegroeid is (want Christus heeft heus zo'n lichaam in de kerk niet), maar als zo'n **rijks-verband**, zo'n **staat**, zo'n grootheid, die **in-elkaar-gezet** was, zo'n **instituut**, zo'n **getimmerte**, zo'n **huis** bijvoorbeeld, hoe dan?

Hij spreekt van „het lichaam SAMENVOEGEN”. Dat gaat niet best bij een organische groei; er wordt geen baby in-elkaar-gezet, het is geen robot, en geen pop. Maar het Griekse woord wordt wel gebruikt voor **aan-elkaar-passen**, **over-elkaar-heen-schuiven**; en als men muziekinstrumenten doet samenstemmen, dan is dat, vlak voordat de ouverture begint, in het orkest, geen geleidelijk groeien van een eerste accoord, maar een draaien en wringen aan de vioolsnaren, opdat ze toch maar de goede toon te pakken krijgen naar de a, die het fluitje van de dirigent of van het orgel aangeeft. Het Griekse woord wordt gebruikt voor de „partes aedificii”, de delen van een **gebouw**. Een getimmerte. In-stituut.

En dan verder: het lichaam moet worden „SAMEN VASTGEMAAKT”. Kunt u zich dat indenken bij een plantje, een baby? Een ei! Ik niet, tenzij ik weer aan een pop of kunstmatige mens moet denken. Maar het Griekse woord wordt gebruikt voor het bijeenbrengen, het samen-doen-gaan, **misschien wel door dwang**, of door „geleide oeconomie” van wie anders niet samen marcheren zouden. Het Griekse woord komt óók voor in de betekenis van: **door een verbond verenigen**. Door een transcendent leiding bij elkaar brengen (bijvoorbeeld joden en heidenen). Het samen komen van een man en een vrouw in de daad der paring. Het gaat van **buiten af**, als God Adam zijn huisvrouw als met zijn hand toebrenge (hetzelfde begrip). Bedoeld Grieks woord komt ook voor (tot in de bijbel toe) ter kenschetsing van de arbeid van wie een **sylogisme opstelt**. Een sluit-rede. Hoe gaat dat toe? Wel: je redeneert bij je zelf: **dit** feit weet ik, dat andere feit is me óók bekend, als ik nu „de stukjes en beetjes” bij

elkaar leg, dan kan ik daaruit dit en dat opmaken, concluderen. Daar hebt ge het beeld van combineren, van de stukken en brokken bij elkaar voegen, de losse delen in elkaar leggen. Het werkwoord past voor een legpuzzel; niet voor de groei van een lichaam.

In hetzelfde verband spreekt Paulus dan ook van „voegsel”, „verbinding”. Het Griekse woord kan betekenen: een verbinding-balk, zoiets, als bijvoorbeeld in een gebouw de opstaande muur verbindt aan het naar boven schuin op te trekken dak. Om de boel goed vast te houden. Weer het beeld van architectonie; daarna van een wijs beleid, dat in een gemenebest zorgt voor de verbindingen (joints). Het beeld van getimmerte, **instituut**. Geen natuurlijke symbiose, doch een langs hogere weg, door een ordenend verstand (dat **van buiten af** werkte), verkregen en geschapen verbintenis.

En dan is er nog een merkwaardig Grieks werkwoord. Epichorégia (verlening, aanvoer, toevoer). Die voegselen van daarnet (die steunbalken, die hechtankers) moeten worden „verleend”. Hoe gaat dat toe? Krijg ik soms **pezen „verleend”** om mijn spieren aan elkaar te hechten? Neen; maar de **timmerman** en de **metseelaar** opereren zó samen, dat de metseelaar de balken en de kozijnen krijgt toegeschoven op de stelling, waar hij aan het werken staat. Het Griekse woord wordt gebruikt voor iemand die als zaaier zaad krijgt **toegewezen**, aangevoerd, of als eter brood (2 Corinthhe 9:10). Ik kan daar niets „organisch” in terugvinden. Als ons de Geest „verleend” wordt (hetzelfde woord, Galaten 3:5) gaat dat ook niet vanzelf, maar komt dat van boven af. Als we de „ruime ingang” verkrijgen in het koninkrijk der hemelen (weer hetzelfde woord) komt er heel wat voor kijken, dat gaat zó maar niet, zeggen we elkaar. Als ik bij dat Griekse woord voor „**suppediteren**”, verschaffen, denk aan de **luchtbrug van Londen naar Berlijn**, dan ben ik geloof ik, waar ik wezen moet. Een zorgen voor **toevoer**, zodat de boel marcheren blijft, en stagnatie uitblijft.

Daar hebben we nu een van die beroemde plaatsen over het „lichaam van Christus”. Tot in de fijnste details klopt alles precies met de reeds gevonden opvatting van lichaam als gemenebest, staat, in-stituut.

En dan die BRUID? Ja, ja. U denkt, op zijn westers, aan een bruidegom en een bruid, die mekaar erg liefhebben, en zo, en die dan eindelijk, organisch, elkaar in de armen vallen, en dán eens erover denken, ook nog papa te „raadplegen”, zeg maar: te informeren. Maar wij zijn hier in de taal van de bijbel. Daar wordt een bruid **gekocht**; en het kind heeft niets in te brengen. En ook al staat ze onder de „exousia” („bevoegdheid”) van de bruidegom, ze is nog een poos onder de „**dunamis**”, de macht, van de vader. En er is een handel **over haar hoofd heen** gevoerd, en zo is ze **verkoren** tot bruid, en de acte is getekend, niet door haar zelf, maar door wie **over haar beschikten**. En als ze dan later de bruidegom leert lief krijgen, nu ja, dan komt dat DAARNA (organisch) en **omdat ze zich conformeert aan zijn haar bekend gemaakte beschikking**. Maar er is **dán pas** organische groei, als er **eerst** was een **beheersend** in elkaar **zetten** van een **transcendente** handel. Het huwelijk is heel gewoon **maakwerk**. En die „**onbevleete**” bruid? Wij denken dan aan een bruid, die lid voor lid opgepoetst is, zonder zonde in de individuen. Mis. Petrus (2 Petrus 2:13) zegt: die **ketters**, die libertijnse **scheurmakers**, die **haeretici**, zijn „**vlekken**” in uw liefdemaaltijden. Als de staat van N.S.B.'ers gezuiverd is, dan is de gezuiverde staat (op dat punt) „onbevleete”. En als de kerk van de scheurmakers gezuiverd is (denk daaraan, als ze u in de zeef van Satan willen brengen) **dán is de bruid zonder vlek of rimpel**. Bruid is weer **stad!!** Een huwelijk is hier een rechtshandel, die met organische liefde niet veel te maken heeft. De bruid is **gekocht**; daar moesten wij een beetje meer respect voor hebben. En er is heus geen voorafgaande bruidswil aan te pas gekomen.

Ja, die bruid. Ik dacht, dat in de kleine profeten twee zusters twee rijken waren. En ik dacht, dat als aan Johannes de bruid getoond wordt, hij een **STAD** komt te zien. En ik dacht, dat als de kerk **moeder** der gelovigen heet, we van een **JERUZALEM** horen

spreken, een **stad**, die baart tot een zekere rechtspositie, dat wil zeggen met een zeker **burgerrecht**, maar dan anders dan van Romeinen en van inwoners van Tarsis.

En wat die **KUDDE** betreft, is dat „organisch”, meneer? Geen sprake van. „Organische” kudde, dáárvóór moet u naar de binnenlanden van Afrika, waar Hagenbeck zijn zebra's vandaan haalt en zijn olifanten. Een **WILDE** kudde van **WILDE** beesten, die vindt ge daar. Maar als de bijbel van een kudde spreekt, dan heeft hij het over een **EIGENAAR** van schapen, die ze uitkoos, teeltkeus inclusief, naar transcendent behagen. En die de schapen overlevert aan een **wachter**. En die een **stal** ervoor gebouwd heeft. Kortom, het is allemaal **kunstwerk, maakwerk, instituut**. Wel **gebruikt** de eigenaar, en ook de betaalde herder, de organische neigingen van de schapen; maar er is **eerst** een **IN ELKAAR GEZETTE** kudde, en dan pas komt er een **geleide** oeconomie, en de **geleide** epichorégia! — zie boven — van etenswaar voor de schapen en van bakken en stro voor de stallen. Het is niet anders dan het net van de vissers der mensen; er is geen organische school haringen, maar een door **geraffineerde hersens** bij elkaar gebrachte collectie vissen straks in het ruim.

Met die **wijnstok** is het niet anders, Johannes 15. Een wilde wingerd, die ergens uitbot tussen een opening in de droge muur? Neen, een landman is er bij, en hij heeft een **snoeimes**, en hij heeft hem **geplant**, en laat er **mest omleggen**, en hakt er takken **af**, en ent er loten in. Het is allemaal **maakwerk, instituut**.

☆☆☆

Zodat het ons, op deze Pinksterdag, nuttig voorkome, dat we uit dankbaarheid voor wat de Geest ons schonk, de beeldspraak van lichaam, bruid, kudde, wijnstok van Christus beter gaan lezen. En beven voor het geweld van God, die de kerk heeft geïnstitueerd.

Het ging **slécht** met de kerk toen men volgende gelijkenissen kon uitspreken:

a. Inzake het **lichaam**: de N.S.B.'ers waren vaak **goedbedoelende** mensen, ze hadden vaderlandsliefde; vaderlandsliefde is een organische trek in goeie vaderlanders; ze waren dus vaderlanders **naar het onzichtbare**, leve de staat **als** organisme: straks komen alle vaderlandsminnaars thuis, wat zal dat zalig zijn.

b. Inzake de **bruid**: enige meisjes hadden verlangen naar een of ander huwelijksdetail; de éne verlangde naar een aardig meubelair; een tweede naar een goed home, een derde **naar een kind**, een vierde naar wat anders. Organisch groeide dat; het organische — want dat is toch maar **leven**, meneer! — riep ze uit als hoofdzaak; en om een **huwelijkscontract** waarbij de **WETTIGE KOOP** geregeld en met bloed bezegeld werd, maalden zij niet. Zij liepen organisch met de bruidegom mee, en zeiden: wanneer hebben we u niet verlangd?

c. Inzake de **kudde**: de schapen én de bokken zeiden: alle schapen die van deze stal niet zijn, **die behoeft ons niemand toe te brengen**; want **Gód** zal ze wel vinden, **straks** in de schuur... pardon, in de wei, om niet te zeggen: de Gesublimeerde Jungle.

d. Inzake de **wijnstok**: als u maar een loot bent-met-sappen, zo spraken de loten van de éne boom tegen die van de andere, met religieuze sappen, dan zal geen mens, behalve dan een maniak, ooit met u praten gaan over het **innten in een andere stam**. Sappen, meneer, sappen, daar komt het op aan. Laat Paulus maar over enten prakkiseren.

Ik zeg: **het was niet best in de kerk, toen zulke goddeloze gelijkenissen voor grifkerkgeld verkocht werden**. Kerkgeld is soms grif te geef. Je hoeft maar dierbaar te doen en je krijgt het.

EEN „OPBOUW”-LEZER

Naam en adres aan de redactie bekend.

ONGELIJK BEKENNEN

Iemand gaf eens deze informatie over een afwezige derde: hij zegt de dingen wel eens te cru — maar is ook altijd bereid iets terug te nemen. Dat waren welgeteld twee gegevens: hij zegt meer dan hij verantwoord kan (ondeugd), maar hij strijkt de verhouding ook direct weer glad (deugd).

Misschien zult u zeggen: laat zo'n man liever zijn mond houden, want dan is hij even ver. Ja, dat klinkt logisch. Maar het is de vraag of het wel juist is. Zullen we daar even op ingaan? Misschien bent u straks wel blij met een man, die de dingen wat cru kan zeggen, maar die terug kan nemen wat hij te veel zegt.

—o—

Het is waar dat iemand die zwijgt zich niet verpraten kan. Salomo, die ook wel eens een steek liet vallen, verzuchtte: zelfs een dwaas, die zwijgt, schijnt wijs te zijn. En als u een spontane natuur hebt gekregen, het hart gezegd op de tong draagt, zult u ook wel eens (net even te laat) de hand op de mond leggen.

Wanneer we in een vergadering — laten we zeggen in een gemeentevergadering of een kerkeradsvergadering of zo — allemaal zwiingend nadenken eer we het woord vragen... dan mogen we wel brood meenemen. Wanneer daarentegen de „meest gereede partij” (dat is de man of vrouw, die het eerst de oplossing ziet of meent te zien) de mond opent, brengt deze de vergadering met een sprong vooruit. Hij levert de eerste bijdrage tot een oplossing; heeft de kans dat zijn woord wijsheid blijkt te zijn — heeft ook het risico dat er na genoegzame critiek geen spaander heel blijft. La critique est aisée — l'art est difficile, zegt de fransman; de critiek is gemakkelijk, de kunst is moeilijk.

Wanneer iemand de oplossing meent te zien, maar zijn mond houdt, is hij ergens onbarmhartig voor zijn medemens, die hij laat zoeken naar de weg die hij ziet liggen. Natuurlijk, er zijn ook mensen die altijd voor hun beurt spreken, die een gezelschap alleen ophouden en in verwarring brengen. Overigens worden die gauw genoeg onderkend: hun woord heeft niet meer gezag dan dat van een kip zonder kop. Maar iemand die spreekt, zijn hart lucht, zijn gedachten in overdraagbare vorm bloot geeft, bewijst zijn mensen een eerlijke dienst, mag hierin geëerd worden. En wie daarbij niet in woorden struikelt is een volmaakt mens, met de complimenten van Jacobus.

—o—

Nu dan. Overmits geen mens volmaakt is struikelen wij allen in veel dingen, zegt dezelfde. Onze tong kan wat aan: een wereld van ongerechtigheid stichten. Maar als wij struikelen... staan wij toch meestal op? Dus... als we een woord te veel zeiden, nemen wij het toch terug? Daar vergaat heus de wereld niet van.

Natuurlijk, wanneer we voor volmaakt worden versleten en die indruk niet weg willen nemen, wordt het ons moeilijk ongelijk te bekennen. Wijlen dr A. Kuyper had er een welgeschapen volzin voor nodig, toen hij eens wat moest terugnemen; zo iets ging alleen onder het motto: Het Boetkleed Ontsiert Den Mensch Niet. En ons aller geliefde dr K. Schilder — wat kon dié de zaken op de spits drijven en wat kon hij heerlijk doordragen — hebt u hem ooit iets zien terugnemen? In het openbaar, bedoel ik?

In dit verband een anecdote. Ik stelde deze rethorische vraag eens aan een van zijn meest aanhankelijke adepten: hebt u onze KS wel ooit iets zien terugnemen? De goede

man dacht na en zei ernstig: u bent abuis, ik heb hem inderdaad eenmaal iets zien terugnemen. Waarop mijn commentaar: dank u wel voor dit voorbeeld; het is de uitzondering, die mijn regel bevestigt. Zo — en verder geen woord kwaad van KS; hij was ook maar in het schuifje van „kerkelijk leidsman” geduwd en moest meevaren met ons kerkvolk, dat nog aan leiders geloofde.

Dat terugnemen. Het lijkt haast een te grote opgave voor mensenkinderen. Het lijkt iets op harakiri, op zelfvernietiging. We staan meestal zo van: wat ik gesproken heb dat heb ik gesproken. Punt, uit, over en afgelopen. Vooral wanneer we onze uitspraak een tikje profetische glamour hebben meegegeven kan, om onzes levens wil, geen woord meer worden teruggenomen. Das Wort sie sollen lassen steh'n, zei Luther. Maar — hij doelde op het Woord; niet op het mensenwoord. Want hij wist dat alle mensen ijdelheid zijn. Wat vandaag waar is kan morgen onwaar zijn. Of niet soms? Vandaag, nu ik dit schrijf, schijnt de zon en ik zeg naar waarheid: een verrukkelijke zondag. Maar volgende week, als u dit leest, kan het stortregenen en u zegt: verrukkelijke zondag?... die schrijver jukt. Nu, dan hebben we de poppen aan het dansen: binnen drie dagen ongevraagde en moeilijke brieven in mijn bus: terugnemen!

Jawel, de Bijbel zegt door Petrus dat wij, als we spreken, moeten streven naar woorden „als van God”. Maar dat moet toch wel op heel aparte omstandigheden slaan. Het staat daar tussen naastenliefde, herbergzaamzaamheid, ambtsbediening en lofprijzingen in. Voor de rest blijven ook nog het woordenspel, de rebus, de kruiswoord-puzzle, de allegorie, de kwinkslag (als het mag) en de belletrie. Laten we wel wezen.

—o—

En die veel kalt veel ontvalt, zegt het spreekwoord. Nog eens: wie niets zegt kan zich ook niet verspreken. Maar wie bijdraagt tot het leefklimaat, tot het menselijk samenspel, zal zich duizend maal vergissen. En die zal de konsekwenties moeten aanvaarden van de zelfcorrectie. Als je geen vergissing meer mag maken — wat mag je dan eigenlijk wel? Waar gehakt wordt vallen spaanders. En die moeten opgeveegd worden.

U zult het me wel niet kwalijk nemen, maar ik moet altijd zachtjes applaudiseren als ik iemand ongelijk zie erkennen. Fouten maken kunnen we allemaal wel — fouten goedmaken, dat is pas een kunst. Vergissen kunnen we ons allemaal — maar dit erkennen kunnen we helaas niet allemaal.

En waarom toch niet? Is het omdat we ons ondanks onze schone theorie van ongeschikt tot enig goed en zo — toch ergens onfeilbaar achten? Zijn we bang ons „gezag” te verliezen, wanneer we iets terugnemen? Vrezen we dat men ons de volgende keer niet meer serieus zal nemen? Nu, bangheid en vrees zijn slechte raadgeefsters.

Een ouderling vroeg me eens raad in verband met een mede-ouderling. Hij zei: die man zegt altijd zulke erge dingen en later neemt hij alles klakkeloos terug als je hem vermaant. Hoe lang moet ik dat nog van hem dulden? — Ik zei: volgens de Heiland is dat precies 490 keer en daar bent u waarschijnlijk nog niet aan toe; bovendien buigt die man gemakkelijker dan u. — Hij zweeg, verbluft.

—o—

Want er zijn mensen, die in hun spreken te fel, te duidelijk zijn. Recht op hun doel afgaande snijden ze alle zijpaadjes af, verwaarlozen elk detail, negeren elk zijlichtje, maar

richten hun koplampen alleen op de beoogde zaak. Die mensen draven door. Ze overdrijven. Ze tekenen een zaak zwart-wit, en bijna niets is werkelijk zwart-wit. Zo ontstaat er een afwijking van de realiteit. En wilt u ze corrigeren dan hebt u de handen vol onkruid, eer u het weet. Alleen maar: u moet ze liever niet corrigeren, u kunt beter naar hen luisteren!

Want de overdrijving is de stemverheffing van de schrijver, de vertekening van de dichter, de verkooptechniek van de spreker. En (om bij de koopman te blijven) ieder die u zijn ideeën mag verkopen zal u tien procent korting voor contant geloof toestaan. Anders gezegd: als u zich laat winnen voor zijn goede idee krijgt u bij voorbaat gelijk op al uw aanmerkingen.

Trouwens, waarom muggeziften over de „waarheid” van details, wanneer de zaak zelf het waard is dieper op in te gaan? Als u kerkelijke vergaderingen hebt meegemaakt (zo neen: sancta simplicitas) weet u dat tal van goede, verstandige, christelijke adviezen en voorstellen in de doofpot gaan op een foutief detail, dat de moeite van bespreking niet waard was. Als u dat eenmaal doorhebt, kunt u die hoogkerkelijke politiek nog doorprikken ook, wist u dat? Zodra men het zijpaadje van de detail-critiek opgaat moet u zeggen: ik garandeer fouten in elk van mijn uitspraken, maar stap daar nu eens als grote mensen overheen en houdt u bezig met de hoofdzaak. Daar is geen kerkelijke vergadering tegen bestand.

Sterker: u kunt die hoogkerkelijke vergaderetechniek zelfs benutten, door iets belangrijks te zeggen, wat „niet aan de orde” is en wat dan ook moet worden teruggenomen. Op die wijze (want u neemt het natuurlijk prompt en duidelijk terug) is het twee maal gezegd en trekt meer aandacht dan hetgeen „aan de orde” is en in de notulen komt. Eens heb ik iemand horen uitroepen: broeder praeses, we zijn hier met elkaar zo synodocratisch als de pest! Prompt hamerde de voorzitter hem af, en sommeerde hem „dat woord” terug te nemen. Hij vroeg: welk woord? Antwoord: de pest. Hij zei: de pest neem ik met huid en haar terug, maar met droefheid constateer ik, dat niemand hier meer van het woord synodocratisch schrikt...

—o—

En dan heb je die predikanten (handige kerels), die een zaak eerst zo uitleggen, dat ieder er bij zou inslapen. Maar die dan roepen: wat zeg ik? Het is heel anders! Waarna ieder wakker schrikt om te horen hoe het dan wel is. Metterdaad geven zij het voorbeeld hoe wij ons — bewust of onbewust — kunnen vergissen en daarop ongelijk bekennen. „Men ruimt, met eenen voet of twee te rugh te treën / het velt niet, maar verliest wat velts om 't velt te winnen”, zong Vondel.

Zo. Denkt u nog eens na over die man die de dingen wel eens wat cru zegt, maar de moed heeft om terug te nemen, wat hij teveel zei? Ik voor mij, als u het mij vraagt, mag die man wel. Maar ik kan het mis hebben. En dan hoor ik het wel, over drie dagen. U hebt bij voorbaat gelijk.

D. W. L. Milo - Vierhouten

EEN ARAMEES BOEK JOB

(3)

SLOT

C. De tekst van het Aramese boek Job

Over 't algemeen kan gezegd worden dat de tekst van de Aramese Job zich vrij nauw aansluit bij de Bijbeltekst. We vinden hier geen brede uitweidingen, zoals in andere Targoems. Misschien ging het er inderdaad alléén maar om het boek Job in een wat eenvoudiger versie te kunnen lezen.

Des te belangwekkender zijn daarom de afwijkingen, die in verschillende factoren hun oorzaak kunnen hebben. Een aantal van die afwijkingen zal ik nu opsommen:

1. In Job 19:13, 14 staat (Bijbeltekst): Mijn broeders heeft Hij van mij verwijderd, en mijn kennissen zijn mij geheel vreemd geworden. Mijn nabestaanden zijn weggebleven en mijn bekenden hebben mij vergeten. De Targoem heeft hier: ... hebben ze verwijderd en mijn kennissen..., waarna vers 15 volgt, ook niet zonder lacunes. We kunnen niet reconstrueren wat er gestaan heeft; duidelijk is dat de tekst van de Targoem veel korter is dan de Bijbeltekst. Het is niet onwaarschijnlijk dat het oog van de vertaler of van de afschrijver overgesprongen is van „kennissen” naar „bekenden”, met het gevolg dat het tussenliggende stuk wegviel. Zoiets komt ook in onze dagen nog wel voor. Wie wel eens drukproeven corrigeert weet dat het oog van de zetter soms overspringt naar een eender of zeer gelijkend woord dat even verder staat, zodat een gedeelte overgeslagen wordt. Een ander verschil is dat de Bijbeltekst spreekt van God die Jobs vroegere relaties heeft verwijderd, terwijl de Targoem heeft: hebben ze (of: heeft men) verwijderd. Vond de vertaler het misschien niet gepast zo iets onvriendelijks aan God toe te schrijven?

2. In Job 19:17 staat: Mijn adem staat mijn vrouw tegen en mijn reuk is walgelijk voor mijn stamgenoten. Hiervan is in de Targoem alleen het begin overgebleven, maar met een gans andere zin. Ik vernederde mijn geest voor mijn vrouw. „Adem” en „geest”, dat is hetzelfde woord. Op zichzelf genomen zijn beide vertalingen mogelijk; het verband moet uitmaken welke gekozen moet worden. Welnu, het tweede deel van het Bijbelvers maakt duidelijk dat we daar aan „adem” moeten denken, maar het werkwoord „ik vernederde” in de Targoem doet dáár besluiten tot de vertaling „geest”. Vond de vertaler de uitdrukking van de Bijbeltekst aantotelijk?

3. In Job 21:10 staat: Zijn stier bespringt en mist niet, zijn koe kalft en heeft geen misdacht. De vertaling van het Ned. Bijbelgenootschap (NBG) heeft hiervan gemaakt „hun stier” en „hun koe”, hetgeen ook beter in het verband past, dat van de goddelozen spreekt en herhaaldelijk een meervoudig bezittelijk voornaamwoord heeft. In de Targoem is er niet zoveel van overgebleven, maar er staat duidelijk: „hun drachtige” (waarbij we dan het woord „koe” moeten denken), waaruit we kunnen concluderen dat er ook wel „hun stier” gestaan zal hebben. Ook de oude Griekse Bijbelvertaling heeft het bezittelijk voornaamwoord in het meervoud.

4. Job 24:24b heeft volgens NBG: zij zinken ineen en verschrompelen gelijk alles, hetgeen inderdaad op het eerste gezicht de meest voor de hand liggende vertaling is. De Targoem heeft echter: zij zijn neergebogen, als hondstand zijn ze ineengeschrompeld.

„Hondstand” is de naam van een plant, en dat past heel goed in het verband. Ook de Griekse Bijbelvertaling heeft hier een plantenaam. De in het Hebreeuws gebruikte uitdrukking „als alles” (er staat precies: als het alles) komt alleen in Job 24:24 voor. Men vraagt zich af of het Hebreeuws niet óók doelt op een plant, welker naam dan gelijk-luidend zou zijn met het woord „alles”. Het verschijnsel van de gelijkkluidendheid van woorden, die niets met elkaar te maken hebben, komt in alle talen voor. Denk voor het Nederlands maar aan het voorzetsel „bij” en aan het honing verzamelende diertje.

5. Interessant is de Targoem-tekst in Job 29:7. Job is in dit hoofdstuk bezig te spreken van vroeger, toen hij geëerd en gezien was. Hij zegt o.a.: Wanneer ik uitging naar de poort, op naar de stad, mijn zetel deed plaatsen op het plein, dan verborgen knapen zich als zij mij zagen, hoogbejaarden stonden op en bleven staan. Job hoorde bij de notabelen, hij was om zo te zeggen lid van de gemeenteraad, hij nam deel aan de beraadslagingen en aan de rechtspraak. De Griekse vertaling heeft hier: Wanneer ik in de morgen uitging in de stad. Dat heeft in het verband een zeer goede zin, want de rechtspraak vond 's morgens plaats (2 Sam. 15:2; Psalm 101:8; Jer. 21:12; Zef. 3:5). Het verschil tussen Hebreeuwse en Griekse tekst is goed verklaarbaar, want „poort” is de vertaling van *sja'ar*, waarbij het teken tussen de beide a's niet precies eender als maar wel in de richting van ch werd uitgesproken, en „morgen” is de vertaling van *sja'char*. Er kan dus eenvoudig een verwarring hebben plaats gevonden. Interessant is nu dat de Targoem beide woorden heeft: ... 's morgens in de poorten (meervoud) van de stad... Vermoedelijk heeft eerst één van de twee woorden in de tekst gestaan, heeft voorts een keer iemand het andere er op de rand bijgeschreven en is het daarna in de tekst geraakt. Het ene woord is overgeleverd in de Hebreeuwse tekst, het andere in de Griekse, de targoemist heeft beide opgenomen.

6. Eveneens een interessant geval doet zich voor in Job 33:24, 25. De Bijbeltekst heeft daar: ... dan zal Hij zich ziener erbarmen en zeggen: Bevrijd hem, dat hij niet in de groeve dale, de losprijs heb ik verkregen. Zijn lichaam wordt frisser dan (in zijn) jeugd, hij keert terug tot de dagen zijner jonkheid. Elihu is hier aan het woord. Hij heeft gesproken van iemand, die door God bezocht is (zoals Job), waarbij hij gezegd heeft (vers 21): zijn vlees slinkt weg, men ziet het niet meer, zijn beenderen, eens onzichtbaar, steken uit. Dan komt de wending in vers 23: Indien een engel hem terzijde staat, een voorspraak, een uit duizend, om een mens zijn onschuld te kennen te geven, — waarop vers 24 volgt: het herstel van de zieke. De tekst van de Targoem is helaas erg incompleet. Wat er staat is het volgende: en Hij zal zeggen: bevrijd hem van het verderf..... van het vuur zal hem verstikken en gevuld worden..... dan (in zijn) jeugd en hij keert terug tot de dagen zijner kracht. In de eerste lacune moet de weergave van „de losprijs heb ik verkregen” gestaan hebben, in de tweede die van „zijn lichaam wordt frisser”. Maar daartussenin heeft de targoem een heel stuk extra. De vertaling „van het vuur” is niet zeker. De desbetreffende combinatie van medeklinkers zou ook kunnen betekenen: de muur, of: zijn muur. Het voorafgaande verband is teloorgegaan, zodat het niet met zekerheid valt uit te maken. Weliswaar zou „verstikken” op een verband met vuur kunnen wijzen, maar het desbetreffende woord betekent meer verstikken in de zin van wurgen dan in de zin van „de adem benemen door rook”. De Griekse vertaling heeft „op een muur”. Dit probleem zal ik nu maar laten rusten. Waar het mij momenteel op aan-

komt is dit, dat de Hebreeuwse lettercombinatie die „dan (in zijn) jeugd” betekent door de targoemist twee maal is weergegeven. Ook hij heeft „dan (in zijn) jeugd”, maar „hij zal (hem) verstikken” kan óók weergave zijn van die combinatie. Hierbij moeten we weer bedenken dat het Hebreeuws oudtijds alleen met medeklinkers geschreven werd, met het gevolg dat een bepaalde lettercombinatie op verschillende manieren verstaan kon worden al naar de klinkers die men zich erbij dacht. De lettercombinatie die „dan (in zijn) jeugd” betekent kan ook opgevat worden als een vorm van een werkwoord dat in Ex. 14:27 gebruikt wordt met betrekking tot de Egyptenaren: zo dreef Jahwè de Egyptenaren midden in de zee. Targoem Onkelos op de Pentateuch heeft hier: en Jahwè verstikte (= verdronk) de Egyptenaren midden in de zee. Dat is precies hetzelfde werkwoord als de Targoem van Job gebruikt. Wanneer men de bedoelde medeklinkercombinatie vocaliseert als *minoar* betekent zij: „dan (in zijn) jeugd”, leest men *mena'ar*, dan komt eruit: „hij zal verstikken”. De targoemist heeft beide mogelijkheden in zijn vertaling opgenomen. Hiermede is nog maar een deel van wat de Targoem extra heeft verklaard. Met betrekking tot „gevuld worden” kan nog vermeld worden dat ook de Griekse vertaling van het boek Job breder is dan onze Bijbeltekst en dat ook zij hier een vorm van het werkwoord „vullen” heeft (hij zal zijn beenderen vullen met merg). Misschien hebben we hier te doen met een reminiscentie aan Job 20:11: Zijn beenderen zijn gevuld met kracht. Het is jammer dat onze tekst zo lacuneus is. Was dat niet het geval dan zou meer te zeggen zijn over het verschijnsel van de dusgenaamde alternatieve lezingen. Maar wát de tekst biedt is op zichzelf al belangwekkend genoeg.

7. In Job 34:9 staat: Want hij (Job) heeft gezegd: Het baat de mens niet als hij behagen heeft in de omgang met God. De Targoem heeft hier een wijziging aangebracht. Hij leest: Want hij heeft gezegd: een mens verandert er niet van wanneer hij..... De uitdrukking „baat, voordeel hebben van” klonk de vertaler wellicht niet vroom in de oren in dit verband, waarom hij er iets anders van maakte. Wij zouden kunnen vertellen: Een mens wordt er niet beter van..., een uitdrukking die gebruikt wordt voor „er financieel op vooruitgaan”, maar waarin toch dat materiële geld niet met zoveel woorden genoemd wordt.

8. In Job 35:11 staat: ... die ons verstandiger maakt dan het gedierte der aarde. De Targoem heeft hier: ... die ons onderscheiden heeft van... Ook de Griekse vertaling heeft een werkwoord dat zoiets als „afgrenzen”, „onderscheiden” betekent. Deze afwijking is gemakkelijk te verklaren. De Hebreeuwse tekst heeft *mal'efénoe*, terwijl „die ons onderscheiden heeft” zou zijn *maflénoe*. Er heeft dus verwisseling van twee medeklinkers plaats gehad (l en f).

B. Jongeling - Groningen

---

en onder de overtreeders werd geteld

Jesaja 53 : 12c

Uit: een boom in de wind
door nel benschop
Uitg.: j. h. kok n.v. - kampen

*Een vrouw als wij heeft Hem gebaard
na bitter-zoet verwachten;
Een man als wij heeft haar gespaard
voor menselijk verachten;
Een man als wij, een vrouw als wij,
(zij kenden ook hun zorgen)
zij hebben wat de engel zei
diep in hun hart geborgen.
Een vrouw, een man hebben een kind
gehad, maar nooit bezeten;
Toch hebben zij God zeer bemind,
omdat zij mochten weten:
Dit Kind is niet een mens als wij,
het zal „God met ons” heten.
Een vrouw als wij, een man als wij,
zijn door God uitverkoren
opdat voor mensen zoals wij
de Christus werd geboren.*

9. Job 38 : 7 heeft: ... terwijl de morgensterren juichten en al de zonen Gods jubelden. Hier is weer een wijziging aangebracht, die wellicht berust op bepaalde religieuze (theologische) overwegingen. We lezen: ... toen de morgensterren tesamen schitterden en alle engelen Gods tesamen jubelden. Personificatie van de sterren (juichende sterren!), die door zoveel heidense volkeren als goden vereerd werden, kwam de vertaler misschien niet gepast voor. En „zonen Gods” voor de „engelen”, die toch altijd schepselen zijn, deed voor zijn gevoel misschien tekort aan de verhevenheid Gods. De Griekse vertaling wijkt hier ook enigszins af. Zij heeft: Toen de sterren ontstonden bezongen mij al mijn engelen met luider stem.

10. Zeer opvallend is de weergave van Job 42 : 6. De Bijbeltekst heeft daar: Daarom herroep ik en doe boete in stof en as. Maar de Targoem leest: Daarom word ik uitgegoten en opgelost en word ik tot stof en as. Dit doet enigszins denken aan Psalm 22 : 15, 16: Als water ben ik uitgestort ... in het stof des doods legt gij mij neer. Uit de Targoem treedt ons niet een berouwvolle en boete doende Job tegen, zoals uit de Bijbeltekst, maar enkel een lijdende en zich beklagende Job. Hij is hier gemaakt tot een brave broeder, tot een die „alle geboden onderhoudt heeft van zijn jeugd af” en die daarom ten onrechte lijdt. De vertaler kon het blijkbaar niet hebben, dat die „vrome” Job boete zou doen. Met zijn weergave legt hij zijn geest voor ons open.

Ik laat het bij deze tien punten. Er zouden nog wel meer verschillen tussen Bijbeltekst en targoem aan te wijzen zijn, maar het gebodene is voldoende om een duidelijke indruk te krijgen.

Tenslotte nog één ding. De Griekse vertaling van het boek Job heeft aan het eind een toevoeging, die, woord voor woord vertaald, als volgt begint: „Deze wordt verklaard uit het Syrische (of: Aramese) boek”, waarop herkomst en genealogie van Job verteld worden. Job was afkomstig uit de grensstreken van Idumea (Edom) en Arabië. Hij was een afstammeling van Ezau en heeft ook over de Edomieten geregeerd. De vrienden die hem bezochten waren eveneens koningen. Alleen Elihu wordt in dat rijtje niet genoemd. De uitdrukking „deze wordt verklaard” keert terug in Hebrëen 7, waar het gaat over Melchizedek (vers 2). Ik dacht dat we in de Griekse toevoeging bij Job haar aldus moesten verstaan: „Hier volgen zijn (Jobs) personalia volgens het Syrische boek”. De Septuagint (oude Griekse vertaling) heeft dit gedeelte niet gevonden in de Hebrëeuwse tekst van het boek Job, maar in een targoem. Het slot van onze targoem heeft deze toevoeging echter niet. Hij eindigt met hoofdstuk 42 : 11. Daar is ook het einde van een alinea en verder laat het handschrift ons in de steek: de rest van deze kolom is verloren gegaan. Náást deze kolom is nog een onbeschreven stuk, een lege „bladzijde”. Gezien het gemiddelde aantal regels in één kolom, kan de genoemde voorlaatste „bladzijde” nog de verzen 12-17 van hoofdstuk 42 bevat hebben, maar het is op zichzelf ook mogelijk dat de targoem met vers 11 eindigde en dat de rest van deze kolom onbeschreven bleef. Het is niet aannemelijk dat de targoem in plaats van de verzen 12 tot 17 de toevoeging zou hebben bevat die we in de Septuagint vinden. Theoretisch is het nog denkbaar dat de personalia van Job in de targoem aan het begin gestaan hebben bij hoofdstuk 1 vers 1, welke gegevens dan door de Septuagint naar het eind zouden zijn overgebracht omdat ze niet in de Hebrëeuwse tekst staan. Gezien echter het feit dat over 't algemeen de targoem aansluit aan de Hebrëeuwse tekst — de afwijkingen zijn, althans voor een deel, goed verklaarbaar — ligt dat niet voor de hand.

TE BERDE

Steenkamp heeft al gezegd dat het kabinet-Biesheuvel als opstakel op zijn weg ook wel eens kon vinden het verlangen in de KVP om te komen tot verdere deconfessionalisering.

Deconfessionalisering kan een verkeerde uitdrukking zijn voor een goede zaak, in zoverre men ermee bedoelt dat politieke partijen niet moeten staan onder de heerschappij van de kerk. Voor de oorlog was het immers vrijwel ondenkbaar dat de KVP iets zou doen b.v. tegen de zin van de bisschoppen. Het lijkt er nu wel op dat de bisschoppen inderdaad niets meer te vertellen hebben in de partij. Dat is dan een goede zaak.

Als men echter met deconfessionalisering bedoelt het loslaten van de band aan eigen confessie, dan wordt het natuurlijk een heel andere zaak. In de KVP schijnt men te willen streven naar een algemene volkspartij, toegankelijk voor een ieder, waarbij het woord katholiek niet meer gebruikt zal worden. Daar zit dus kennelijk wel de gedachte achter dat je met een confessionele overtuiging in de politiek niet veel kunt beginnen en dat in ieder geval de band aan het Evangelie niet noodzakelijk leidt tot een christelijk-politieke partijvorming.

Als men de KVP inderdaad binnen korte tijd zou omsmelten tot een andersoortige partij, zou dat inderdaad wel eens het einde kunnen betekenen van het kabinet-Biesheuvel.

☆☆☆

Mellema, opnieuw gekozen tot voorzitter van de CHU-fractie in de Tweede Kamer, heeft weer een ander idee. Hij wil in fasen komen tot één nieuwe christelijke partij. Hij is het oneens met de stroming Couwenberg in de KVP, die een algemeen christelijke partij hypocriet vindt, maar hij vindt wel dat er een nieuwe partij moet komen met

brede aantrekkingskracht. Zo stond er te lezen in het NRC-Handelsblad van 27 juli 1971.

Louter praktisch gezien is het al merkwaardig dat men zo graag tot die ene grote partij wil komen. De uitslagen van de verkiezingen de laatste jaren geven duidelijk te zien dat er stemmenverlies is als men gemeenschappelijk optreedt.

De drie partijen, waarover het hier gaat, KVP, AR en CHU, halen afzonderlijk meer stemmen dan als ze samen op één lijst staan. Vanuit het oogpunt van stemmenwinst is er dus geen enkele reden tot het vormen van een grote partij. Zij die graag vasthouden aan eigen identiteit zullen op zulk een partij niet stemmen. Het betekent zonder meer een groot verlies aan stemmen, zeg maar van de rechtervleugels. En de anderen, die meer heil zien in de deconfessionalisering zullen zich door die ene partij niet laten verleiden toch maar te blijven. Voor hen zijn er uitwijkmogelijkheden genoeg in ons systeem. Ze kunnen, naar hun voorkeur, terecht bij de PvdA, bij de VVD, bij D'66 en sedert kort ook bij DS 70.

Verder dacht ik dat er bij de grote meerderheid van de ARP geen enkele behoefte bestaat om het eigen karakter op te geven. Zeker niet als Mellema daarbij Hoedemaker laat opdraven. „Heel de kerk en heel het volk” is naar mijn smaak meer een oud-heidense gedachte, dan een gedachte, die de H. Schrift ons leert. We zullen hier vreemdelingen en bijwoners zijn. Dat zal steeds meer blijken, juist in deze tijd, nu een groot deel van de christenen de „evangelische inspiratie” in de politiek niet meer zien. Het vreemdelingschap opgeven is echter dát opgeven wat ons tot christenen-in-déze-wereld maakt.

Het helpt niet om met alle mogelijke experimenten dan te pogen toch maar zo veel mogelijk stemmen te trekken.

Werkelijke evangelisatie kan ook via de politiek gebeuren, maar dan moet men natuurlijk het Evangelie niet verzwijgen en in zijn handelen ook laten blijken dat dat Evangelie alles-beheersend is voor een christen.

Ons volk heeft geen experimenten nodig. Maar wel een réveil, in de volle betekenis van het Woord.

AMELINK

DRUGGEBRUIK

door

H. E. S. WOLDRING

(3)

Verdere informatie

Het gebruik van hashish en marihuana wordt tegenwoordig vaak vergeleken met het drinken van koffie en alcoholische dranken. Veel rokers zeggen zelfs, dat je beter een „stick” (een zelf-gerolde sigaret met marihuana of hashish) kunt roken, dan een borrel drinken.

De gebruikers van soft drugs weten je ook te vertellen, dat je jezelf beter leert kennen en dat het je eetlust bevordert.

Ik zal niet ontkennen, dat er in deze argumenten iets waars zit. Vooral het zelf-ontdekkende kan in een wereld, waarin het hoofdzakelijk gaat om geld, sukses en consumptie een verrijking betekenen.

Zijn er geen betere wegen om tot zelfkennis te komen?

Zijn de genoemde argumenten werkelijk zo belangrijk?

Zit er ook niet iets in van zelfrechtvaardiging?

Het is bekend, dat koffie voor de psychische functies van de mens stimulerende cafeïne bevat. Het tast de geestelijke vermogens van de mens echter niet aan.

Ondanks de gevaren, die aan het roken van sigaren en sigaretten kleven (hart- en vaatziekten, longkanker), tast dit roken het menselijk bewustzijn niet aan.

In verband met het drinken van alcoholische dranken ligt de zaak anders. De kans op het ontstaan van lichamelijke en geestelijke afhankelijkheid is groot.

Lichamelijke afhankelijkheid is het verschijnsel, dat er ernstige functiestoornissen in het lichaam ontstaan, wanneer het gebruik van een bepaalde stof gestaakt wordt. De mens ligt dan als een vis op het droge. De kans dat dit verschijnsel bij het gebruik van opium, heroïne, morfine, bepaalde slaapmiddelen (hard drugs) en alcohol ontstaat, is tamelijk groot. Bij cannabisproducten is de kans tamelijk gering.

Men kan natuurlijk wel aan het gebruik van soft drugs verslaafd raken. Er ontstaat dan een geestelijke afhankelijkheid of hunker. Men kan er dan niet meer zonder. Er ontstaat een psychisch onbehagen, wanneer men deze stoffen moet missen.

Deze geestelijke afhankelijkheid, hunker of verslaving treffen wij in onze samenleving veel aan bij het roken van sigaretten, snoepen, t.v.-kijken, enz.

Men lette ook op het verschijnsel van de gewenning. Dit betekent, dat de gebruiker van een bepaalde stof een steeds grotere dosis gaat nemen om het gewenste lichamelijke of geestelijke effect te bereiken.

Dit verschijnsel treffen we bij de gebruikers van hard drugs veel aan. Bij alcoholgebruikers ook. De kant dat dit verschijnsel bij de gebruikers van soft drugs voorkomt is tamelijk gering. De kans dat men aan het gebruik van soft drugs verslaafd raakt, er geestelijk afhankelijk van wordt, is natuurlijk terdege aanwezig, maar deze kans is in veel gevallen niet groter dan bij het roken van sigaretten en het drinken van alcoholische dranken.

Een „goed gebruik” van alcoholische dranken is natuurlijk zonder bezwaar. Het wordt anders wanneer iemand zich aan de drank overgeeft en er in vlucht.

Het is echter **eigen aan het druggebruik**, dat de gebruiker een andere verhouding tot de zintuigelijk waarneembare werkelijkheid krijgt. De gebruiker wil in meer of mindere

mate uit de waarneembare werkelijkheid vandaan.

Ik kan me voorstellen, dat in individuele gevallen er tussen iemands druggebruik en alcoholgebruik slechts sprake is van aksentverschillen.

De gevaren van het alcoholgebruik zijn niet gering, ondanks het feit dat dit gebruik in onze samenleving algemeen aanvaard is!

Stepping-stone-theorie

In het vorige artikel werd reeds gezegd, dat er over het druggebruik niet alleen geargumenteerde verontrusting bestaat, maar dat de meest wilde verhalen over deze zaak de ronde doen.

Sommigen wijzen het gebruik van soft drugs onvoorwaardelijk af, anderen prijzen het zelfs aan. Van beide kanten komen oncontroleerbare, emotionele en tendentieuze berichten. Veel literatuur over dit onderwerp vind ik onbetrouwbaar of slechts zeer ten dele betrouwbaar.

In het Westen is het druggebruik taboe. Het is niet alleen verboden, het wordt ogenschijnlijk geassocieerd met onheil en ziekte. Een taboe doet denken aan iets onschendbaars en het overtreden van een taboe doet aan heiligschennis denken.

Het in onze samenleving niet aanvaard zijn van het druggebruik is zwaar emotioneel geladen. Meer emotioneel dan rationeel, en redelijkheid en bijgeloof slapen nooit op hetzelfde kussen.

Vooral wanneer men met nog veel onbetwoorde vragen zit, neemt de taboevorming toe. Het gebrek aan zakelijke en betrouwbare informatie wordt aangevuld met vage vermoedens en angstige verhalen.

Een van deze sterke verhalen is de „stepping-stone-theorie”. Dit verhaal houdt in, dat de gebruiker van soft drugs het niet bij deze stoffen laat, maar met andere stoffen gaat experimenteren en over zal stappen op het gebruik van hard drugs.

In 1940 werd in New York een onderzoek naar deze zaak ingesteld. Het bleek niet het geval te zijn! Althans, het kon slechts zelden gekonstateerd worden. Het verband kan echter niet helemaal ontken worden. Onderzoeken onder opium- en heroïne-gebruikers wezen uit, dat deze mensen vrijwel allemaal met marihuana begonnen waren!

Men kan inderdaad niet zeggen, dat mensen die soft drugs roken persé tot het ge-

bruik van hard drugs zullen overgaan. Dat een bepaald percentage dit wél doet, is niet te ontkennen. Bij LSD-gebruikers komt het 'overstapje' naar (andere) hard drugs) vaker voor.

Het is bekend, dat mensen hard drugs gaan gebruiken, wanneer zij soft drugs op een bepaald moment niet kunnen krijgen.

Martin Schouten zegt in zijn boek „Marihuana en hasjiesj” (uitg. Bruna 1969, blz. 137), dat in het Westen 5 tot 10% van de soft druggebruikers overgaat op hard drugs.

Uw kind?

Als u ontdekt, dat uw kind drugs gebruikt, wat dan?

Het is duidelijk, dat het **zonder meer** verbieden weinig zinvol is.

Weinig ouders zullen deze ontdekking leuk vinden. Het is immers griezelig. Verschrikkelijke verhalen doen de ronde. In eerste instantie is er geen reden om in paniek te politie er bij te halen. Zo'n vaart loopt het direct nog niet.

Wanneer ouders in dolle paniek raken, krijg je zeker de reactie: zie je wel ouderen begrijpen er toch niets van!

De kinderen voelen in het algemeen wel, dat hun ouders het gebruik van drugs niet kunnen verteren. Zij willen het best uitleggen. Hoewel paniek, scheldpartijen of een autoritair verbod zonder meer niet juist zijn, is de verontrusting bij de ouders volkomen terecht. Deze verontrusting moet ook blijken. Juist druggebruikende jongeren zijn er gevoelig voor, wanneer ze merken dat hun ouders werkelijk om hen geven. Dat hun leven hen aangaat. Een beheerst en begrijpend gesprek kan wonderen doen. Hoewel het gemakkelijker gezegd is dan gedaan, moeten ouders proberen in een gesprek er achter te komen wat hun kinderen er toe beweegt. Ouderen moeten enerzijds luisteren en anderzijds duidelijk van hun verontrusting blijken geven. Zij moeten proberen duidelijk te maken, dat het druggebruik een uitzichtloze bezigheid is.

De redenen tot het gebruik zijn natuurlijk velerlei.

Nieuwsgierigheid naar het beleven van een experiment, een avontuur, het beleven van iets fijns, met vriendjes mee willen doen, er bij willen horen, enz.

Er is echter meer. De zaak heeft een diepere achtergrond.

Boekbespreking

Dr J. Stellingwerff over de universiteit

De Amsterdamse uitgever Buijten en Schipperheijn heeft in het afgelopen voorjaar twee boeken van dezelfde schrijver op de markt gebracht. Beide publikaties staan op naam van dr J. Stellingwerff, bibliothekaris van de Vrije Universiteit.

Het eerst verscheen een boekje (eigenlijk een brochure van 57 blz.) over de koers van de Vrije Universiteit. Enige weken later verscheen een boek over de samenhang der wetenschappen en de wetenschappelijke bibliotheek. Dit boek (260 blz.) verscheen eveneens als deel 18 in de serie „Christelijk Perspectief”. Bij de aankoop van dit boek krijgt men als geschenk een tekening (32 x 54 cm) van Jacob Sleght.

Dit boek is bedoeld als een inleiding voor alle Nederlandse studenten om zich breder te kunnen oriënteren omtrent de geschiedenis van de universiteit en de universiteitsbibliotheek. Vermeldenswaardig is, dat de schrijver dit boek opdraagt aan de regeringscommissaris voor het wetenschappelijk onderwijs, prof. dr K. Posthumus, aan prof. dr K. J. Popma, hoogleraar in de calvinistische wijsbegeerte te Groningen en te Utrecht, en aan de ex-leider van een bepaalde categorie stu-

denten Ton Regtien. (Daar moesten ze met z'n drieën maar eens een borrel op drinken. Een mooi gezelschap!)

Het grootste gedeelte van het boek bevat een historisch overzicht van de ontwikkeling van de wetenschappen, van hun samenhang en van de bibliotheek in verband daarmee. In een slordige tweehonderd blz. wordt de lezer door de geschiedenis heen gelootst, van 3000 v. Chr. tot 2000 n. Chr. Toch moet gezegd worden — en dat is een geweldige verdienste — dat de schrijver zich in dit historisch exposé de nodige beperking heeft weten op te leggen en daarin tevens een grote mate van evenwichtigheid heeft bereikt. Steeds zie je hoe het schrift op verschillende wijzen bij verschillende volken fungeert, overgeleverd wordt, soms verdwijnt en later weer opduikt.

Hoewel dit boek ook bedoeld is als studieboek op bibliotheekscholen en als zodanig veel informatie biedt, leest het prettig. Sommige gedeeltes zijn opvallend eenvoudig geschreven. Ook blijkt, dat het beroep van de schrijver een boeiende geschiedenis heeft.

In de laatste twee hoofdstukken komt de schrijver tot een eigen positiebepaling m.b.t. de samenhang der wetenschappen en hij spitst dit toe op de organisatie van de uni-

versiteit en van de bibliotheek. Dit is een wijsgerig probleem. De in de laatste hoofdstukken gepresenteerde beschouwingen dragen duidelijk het stempel van Dooyeweerd's reformatorisch-christelijke wijsbegeerte en zijn van inleidende betekenis. Belangrijke vragen van kentheoretische en methodologische aard zijn helaas onbesproken gebleven. Het is een nadeel, dat dit boek geen namen- en zakenregister bevat. Deze registers verhogen doorgaans de waarde van een boek.

De Vrije Universiteit

De andere, reeds genoemde publikatie van dr Stellingwerff gaat in het bijzonder over de V.U. Hij bespreekt uitvoerig de grondslagkwestie.

In het begin van dit jaar heeft de VU een nieuwe grondslag gekregen.

Toen men tien jaar geleden met deze kwestie begon, sprak men voortdurend over een **herformulering** van de grondslag. Men kan op goede gronden verdedigen, dat het een **verandering** geworden is. Werd in de oude formulering van de grondslag over „gereformeerde beginselen” gesproken en was het van meetaf aan de bedoeling de drie reformatorische belijdenisgeschriften daarin tot gelding te doen komen, de nieuwe formulering spreekt van het Evangelie van Jezus Christus, „dat naar de openbaring in de Heilige Schrift de mens in zijn gehele leven roept tot de dienst en verheerlijking van de ene God, Vader, Zoon en Heilige Geest, en daarin tot dienst aan de medemens.”

Dr Stellingwerff konkludeert m.i. terecht, dat deze grondslagformulering als **herformulering** een duidelijke verbetering is. Het zou niet juist zijn, wanneer wij krampachtig aan zestiende-eeuwse formuleringen vast zouden zitten. Het herformuleren van ons belijden is een noodzakelijke zaak.

De kwestie is echter, dat het van meetaf aan de bedoeling geweest is dat er binnen de VU aan een **integraal** christelijke wetenschapsbeoefening gewerkt zou worden, terwijl de nieuwe grondslag een individuele interpretaties toestaat, die betrekking hebben op een wetenschapsbeoefening door christenen. Of deze wetenschap weliswaar door christenen beoefend, ook als christelijk gekarakteriseerd moet worden, is niet meer terzake.

Dit is een uiterst moeilijke zaak. Geef maar eens antwoord op de vraag: wat is christelijke wetenschap? Men kan in een theoretisch verhaal kloeke getuigenissen laten horen, zonder enige betekenis voor de concrete wetenschapsbeoefening. Enkele integraal christelijke wijsgerige concepties bleken binnen verschillende wetenschappen van konstruktieve betekenis. In verschillende fakulteiten is men met de uitdrukking „christelijke wetenschap” echter volkomen verlegen.

De door velen ingebrachte bezwaren tegen de herformulering en de aangegeven verandering van de grondslag, betreffen echter veelal nog niet eens de nieuwe formulering, alswel de nieuwe richting die men vreest. Hoe moeilijk het ook is om als christen in de wetenschap christelijk bezig te zijn, zal de nieuwe grondslag op den duur een opening blijken te zijn in de richting van een „religieuze neutraliteit” op het terrein van de wetenschap? Heeft de VU, ondanks alle goede bedoelingen (!), de eerste stap in deze richting gezet?

Zijn verschillende Amerikaanse universiteiten en die van Leiden en Groningen ook niet gestart als duidelijk christelijke universiteiten en zgn. „neutraal” geworden?

Het tweede onderwerp, dat de schrijver behandeld betreft de uitbouw van de VU.

Er wordt in Amsterdam-Buitenveldert hard gebouwd aan het VU-kompleks. De bouwterreinen hebben echter een beperkte oppervlakte en binnen afzienbare tijd deze terreinen „vol” zijn. D.w.z. volgens dr Stellingwerff met 12000 studenten en 3000 personeelsleden. De schrijver doet een suggestie: sticht een tweede vestiging van de VU in Lelystad (Calvijn-universiteit). Hij gelooft in een nauwe samenwerking met de Theologische Hogescholen in Apeldoorn en Kampen. Hoewel ik de schrijver m.b.t. de opzet van de „Calvijn-universiteit” te pragmatisch en te optimistisch vind, is zijn voorstel konstruktief. Vanuit Kampen zal wel niet veel medewerking te verwachten zijn. Binnen de geref. gezindte is tegenwoordig echter veel

in beweging. Er wordt over een nieuwe theologische fakulteit gesproken. Waarom zou het een en ander niet te combineren zijn?

Wat de uitgave van deze boeken betreft: zij zijn in een handzame vorm en zeer korrekt (v.z.v. ik kon nagaan zonder drukfouten) uitgegeven.

J. Stellingwerff: **De koers van de Vrije Universiteit** - grondslag, structuur, toekomst. Prijs f 2,50.

Inleiding tot de universiteit - de samenhang der wetenschappen en de wetenschappelijke bibliotheek. Prijs f 12,50 (voor abonnees op de serie „Christelijk Perspectief” f 11,—)

Beide: Buijten en Schipperheijn, Amsterdam 1971.

H.E.S.W.

KERKNIEUWS

Beroepen: te Breukelen: dr M. J. Arntzen, voorheen pred. te 's-Gravendeel; te Hoogkerk en Bunschoten-Spakenburg-B: ds S. S. Cnossen te Alkmaar; te Terneuzen-B: ds R. Hoogsteen te Enumatil; te Kaapstad (Zuid-Afrika): ds M. Brandes te Hengelo; te Neerlandia (Can.) en te Brampton (Can.): kand. C. van Dam te Burlington.

Aangenomen: naar Breukelen: dr M. J. Arntzen, voorheen pred. te 's-Gravendeel; naar O.-Flevoland: ds G. Mul te Deventer; naar Ede: ds C. P. Plooy te Heemstede; naar Eindhoven-B: kand. M. Nap te Wetsing-Sauwerd.

Bedankt: voor Arnhem: ds G. Mul te Deventer; voor Bunschoten-Spakenburg-B: ds R. T. Urban te Ferwerd-Hallum; voor Beverwijk-B: ds M. Brandes te Hengelo; voor Blija-Holwerd-B, Drachten-B (miss. dienst W.-Borneo), Drogeham-B, Enschede-B (miss. dienst Irian Barat), Gees-Nieuwlande-B, Goes-Brouwersmaven-B, Groningen-Noord-B (miss. dienst Irian Barat), Grootegast-B, Heerde-Wapenveld-B, Hoek-B, Houwerzijl-B, Kantens-B, Marum-Kornhorn-B, Nieuw-Leusen-B, Pieterburen-B, Sauwerd-B, Bunschoten-Spakenburg-B (miss. dienst Irian Barat), Surhuisterveen-Opende-B, Uithuizen-B, Vrouwenpolder-B, Zaandam-Krommenie-B, Zevenbergen-Bergen op Zoom-B, en Zuidwolde (Dr.)-B: kand. M. Nap te Wetsing-Sauwerd.

De HEERE voegde tot onze blijdschap toe aan ons gezin, een dochter

EDITH GRACE

C. A. Versluis
F. Ch. Versluis-Janse
Goof
Fransje
Antheun
Belien
Adriaan
Jan

Kouh, Z.G.K., 25 juli 1971
M.A.F. Sentani, Irian Barat, Indonesia

Dame,
wil enige tijd

hulpbehoevende verzorgen

lieft buiten en niet in het noorden.

Brieven onder nr. 138 bureau „Opbouw”, Slotlaan 220, Zeist.

Ps. 121 (onberijmd)

Heden nam de HERE tot Zich mijn lieve man, onze geliefde vader en grootvader,

HENDRIK KAMERBEEK

op de leeftijd van 76 jaar.

Amersfoort:
J. W. Kamerbeek-Gogh
R. Kamerbeek
G. D. Ruitenbeek-Kamerbeek
A. Ruitenbeek
T. van Muijnen-Kamerbeek
C. van Muijnen

Apeldoorn:
J. H. Kamerbeek
W. Kamerbeek-van Diggele
en kleinkinderen

Amersfoort, 5 augustus 1971
Hogeweg 81

De begrafenis heeft plaats gevonden op maandag 9 augustus j.l.

MIDDENMEER (Wieringermeer)

Het Bestuur van de Chr. Nat. School voor basisonderwijs vraagt, wegens teleurstelling, zo spoedig mogelijk een

onderwijzer of onderwijzeres

Mooie 6-mans school.

Middenmeer is een mooi polderdorp met uitstekende verbindingen met Alkmaar, Amsterdam en Leeuwarden.

Woning (geen flat) met c.v. beschikbaar (huur f 185,— p. mnd.)

Brieven en inlichtingen aan F. C. Hoogteijling, H.d.S.; Schoolpad 1, Middenmeer. Tel. 02270-428.

EXTRA GOEDKOOP

zijn nu onze Bungalow's.
Nog enkele vrij vanaf 14 augustus.
Eigen kinder- en kleuterbad.
Eigen wassarette.

CAMPING EN BUNGALOWPARK

„Ackersate”

Harremaatweg 26 - Voorthuizen - Tel. 03429-1274

Door omstandigheden is een comfortabel 2-persoons

vacantiehuisje

beschikbaar van aug. tot sept.

Mw Milo-Heydenrijk, Vierhouten, tel. 05771-263

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 03404 - 12452

★

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukkerwerk